

Historie Staré Role kráčela zejména Hlavní ulicí (Hauptstrasse, dnešní Závodu míru). Městský znak, jak ho navrhl prof. Waldemar Fritsch.

Městská část Stará Role se rozkládá na severozápadním okraji Karlových Varů a má rozlohu 529 hektarů. Průměrná nadmořská výška je kolem 392 m/m. Území je tvořeno údolím řeky Rolavy s nejvyššími vrcholy Bažantím vrchem (417 m/m.) a Kukačkou (438 m/m.).

Původ jména Stará Role není přesně znám. Můžeme se jen domnívat, že obec se nazývala podle řeky Rolava, tedy řeky, která protéká rolemi. Již v období existence sedlecké župy (11. a 12. století) se tu patrně rozkládala zemědělská půda (role), obhospodařovaná slovanským obyvatelstvem kmene Sedličanů. Začátkem 13. století se novým správním centrem zdejšího regionu stal hrad Loket. Při následné německé kolonizaci, podporované českým panovníkem, byly zdejší končiny osídleny německými kolonisty. Původní slovanské názvy zdejších osad však zcela nemizí, příkladem je i název Staré Role – Alt Rohlau. V roce 1293, za vlády krále Václava II., je v písemných pramenech poprvé zmiňována blízká Nová Role, shodného datování je i zdejší kostel sv. Michaela. Lze předpokládat, že v té době existovala, jak z názvu vyplývá, již i starší Stará Role. První písemná zmínka

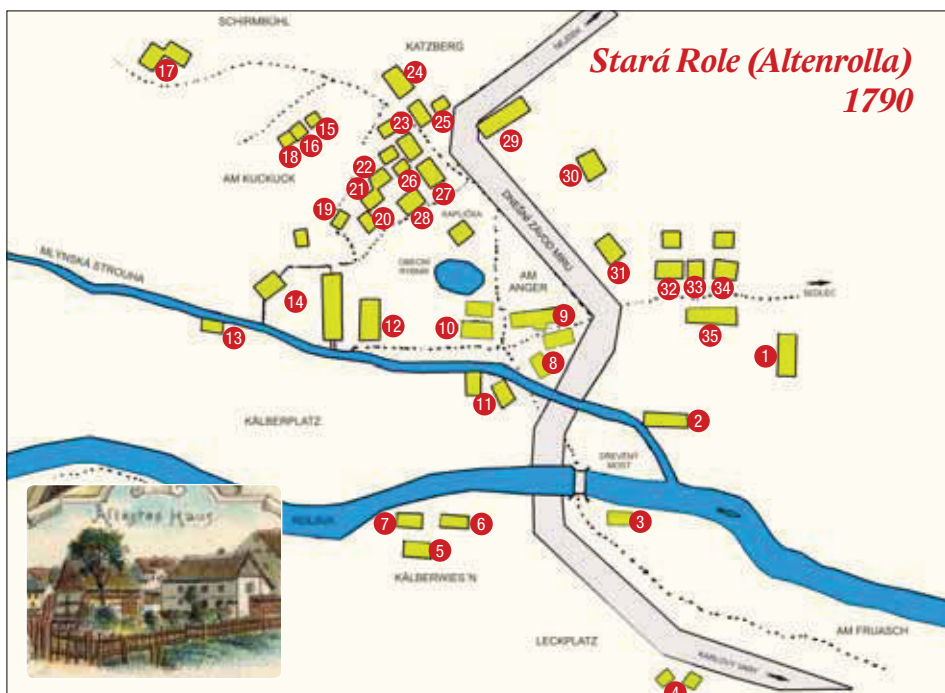
o Staré Roli je ale až z roku 1422. V ní se uvádí, že během husitských bouří ves Rola, její obyvatelé a ani kostel v Sedlci neutrpěli velkých škod. Ves Rola podle listiny z 5. 12. 1464 patřila špitálu řádu křižovníků s červenou hvězdou v Chebu. Ještě v roce 1558 byla ves církevním majetkem, ale zápisem do zemských desek dne 1. 4. 1562 ji od krále Ferdinanda získal loketský zemský soudce Ernst von der Jahn (Arnošt z Jonu), jehož rodina už vlastnila nedaleký statek Otovice. O velikosti osady Stará Role jsou první údaje v berní ruli (předchůdkyni dnešní pozemkové knihy) z roku 1654. Podle nich bylo v osadě 13 hospodářství, která vlastnila desítky zemědělců. Jmenovali se Dietl, Sossner, Jobst, Schwengsbier, dva Strunzové, Tutz, Vogl, Plass a Zebisch. Jejich majetek přešel později na pány z Otovic, po nich ho vlastnila knížata sasko-lauenburská a od roku 1771 jejich dědicové z Baden-Badenu.

Nejstarší pohled na Starou Roli z roku 1824. Výrobní a obytná budova první porcelánky Benedikta Hasslachera. Na prostředním domu byla věžička se zvonem, kterým se oznamoval počátek pracovní doby a přestávky.

Kirchenplatz (Závodu míru). V popředí hrázděný dům ban untern Hanerich

Přiložená mapa vyznačuje rozmístění nejstarších 35 objektů v roce 1790.

Stará Role byla dlouho vesnicí

V roce 1722 bylo ve Staré Roli již 27 usedlostí. 17 zemědělců a 10 domkařů. Císař Josef II. nařídil dekretem z 8. 7. 1788 tzv. raabizaci na jejímž základě došlo k rozparcelování dvorů a k jejich číslování. Do té doby byly jednotlivé dvory a domy označeny názvem. Při číslování se začalo zpravidla dvorem starosty. Číslo domů se prakticky dodnes nezměnila. **Domovní číslo 1** dostal tzv. Stefflhof, též nazývaný ban Steffl, z čehož se dá soudit, že vlastník zaujímal v obci důležitý úřad. Dům stál blízko stodoly domu č. 58 (dnes Vančurova ul.). Majitel byl v roce 1860 Wenzel Lenk. Dvůr roku 1889 vyhořel a nebyl už obnoven. **Číslo 2** obdržel tzv. Palzerhof (ban Palzer). Byl v místech dnešní Nádražní ulice. **Číslo 3** měl Böhm-Haisl, který stál na pravém břehu Rolavy. Byl zbourán roku 1897 při stavbě železnice. Poslední majitelé postavili potom dnešní dům č. 3 v Richterstrasse (dnešní Svobodova ul.). **Číslo 4**, Schafhütten, bylo stavení patřící ke starému dvoru. Stálo mezi pozdějším hotelem Siegl a dvorem č. 40 (Heda-Kraus). Majitelem byl Franz Reimer, předek městského políra Josefa Reimera, jehož rod pocházel z Teplé a byl ve službách tamější šlechty. V roce 1889 nechali dvůr strhnout a na Sedlecké ulici postavili nový dům. Naposledy to byla cukrárna Bergmann – dnes Vančurova 4. **Dvory č. 5** (Josef Kempf) a **č. 6** (Johann Nachbar) stály na ploše pozdější nové továrny. Při její stavbě v roce 1866 byly oba domy majitelem továrny Emanuelem Nowotným vyplaceny a zbourány. **Číslo 7** (ban Kones-Tonl) stálo na pravém břehu Rolavy, kousek pod tovární lávkou a bylo zároveň s domem Böhm-Haisl zbouráno v roce 1897 při stavbě železnice. **Číslo 8** (ban Bumser) a **č. 9** (ban untern Hanerich) vznikla při dě-

lení dědictví. **Dvůr č. 8** ležel na severní straně nové radnice a patřila k němu stodola naproti bývalému hostinci Kohlert (dnes Spojovací ul.). Obytná budova a stodola byly při stavbě nové radnice v roce 1923 zbourány. **Číslo 10** byla stará kovárna ban Pampf. Byla zbourána. **Číslo 11** měla stará hospoda, která stála na místě bývalého hostince Kohlert. Starý hostinec byl stržen a na jeho místě postaven hostinec s číslem 123 (dnešní Spojovací ul.). **Dům č. 12** stál v Merangasse a je dnes již zbořen. Stejně jako **bývalý mlýn, č. 13**, který stál na místě pozdější plavirny Gottl a byl zbořen roku 1893. **Dům č. 14** měl jméno Huaaf a stál v Kirchengasse (dnes Kostelní ul.). Naposledy byl v držení rodiny Reiter. Dům je již zbořen. Podobně jako **domy č. 15, 16 a 18** obývané vesměs domkáři, které stály na kopci Kuckuck. **Číslo 17** mělo název Hof am Berg a majitelem byl Wenzel Wöhrli. **Číslo 19**, starý Siema-Haisl, stál za domem Kirchenplatz 282 v dnešní Kostelní ulici. Byl po roce 1945

Restaurace Josef Kempf – Kirchenplatz 200 (Závodu míru)

jednou z mála zachovaných hrázděných staveb v naší obci. Je již zbořen. **Číslo 20**, ban Doffl (Fischbach), **č. 21** (Josef Rohm, později Fladerer), **č. 22**, ban Sabl-Dovad (Hubl), a **č. 23** (Lenhart) obdržely domy na úpatí vršku Kuckuck na severozápadní straně Kostelního náměstí. Domy č. 20, 21, a 22 jsou již zbořeny. Dům č. 23 je dnes v ulici Závodu míru. **Dům č. 24**, ban Maasta-Adl nad č. 25 (naposledy Stiefel) se jmenoval Katz-Haisl. Byl zbourán v roce 1912. **Dům č. 25** byl na Oberer Kirchenplatz (dnes Závodu míru), jeho poslední majitelkou byla Frieda Müller. **Dům č. 26** stál s č. 23 na místě dnešního č. 23 a měl být ovčárnou, ve které byl první obecní zvon. Dnes ulice Závodu míru. **Usedlost č. 27** patřila dříve rodině Markones. Stála dál od silnice a sousedila zadní stranou s **č. 28** (Ernst Schneider – klempířství). **Dvůr č. 29**, ban uawan Hanerich stál v zatáčce nad kostelem, je již zbořen. **Dům č. 30** byl na místě dnešních domů č. 361 a 367 (dnes Jedlová ulice). To byl Keckn-Wirtshaus, rodný dům rodiny Leipold, a byl zbořen kolem roku 1900. Byl to nejstarší hostinec ve Staré Roli. Vlevo od Sedlecké cesty stály **selské dvory č. 31**, ban Neubauern, naposledy Procher, **č. 32**, ban Schaffer, později v majetku rodiny Siegl, potom obecní **obytný dům č. 33** (Gössnitzer, pak Sandner) a **č. 34** (Zankl, potom stavitel Geyer). Naproti číslu 34, vpravo od cesty do Sedlce stála **usedlost č. 35** (ban Oandl-Beckn). Stará Role zůstala dlouho vesnicí a koncem 18. století měla jen těchto 35 dvorců a domů.

Hlavní ulice roku 1935. Na střeše poslední kominík do roku 1945 Josef Kugler

Porcelánka Viktoria v roce 1926

Pýchou byly porcelánky a malírny

Když se kdysi přijíždělo ke Staré Roli, první, co upoutalo, byly velké tovární budovy s mnoha komíny. Stoupal z nich k obloze hustý, tmavý kouř a při nepříznivých povětrnostních podmínkách zůstával viset jako tmavý příkrov nad obcí, dokud jej vítr neroztrhal a nerozptýlil. V noci byly zase vidět planoucí ohnivé chvosty, vystupující z komínů během pálení porcelánu. Tento první pohled na kouřící tovární město byl odevšad stejný. Proto nebylo divu, že obyvatelé sousedních obcí měnili často název Stará Role (Altrohlaue) na Stará zakouřená díra (Altrauchloch). Také Staroroláci toto označení často používali, avšak nikdy v pohrdavém smyslu. Věděli, že kouř a saze na druhé straně přináší práci a výdělek. Na doby nekouřících komínů se ve Staré Roli nerado vzpomíná, neboť to byly vždy časy plné bídy a nouze. Kdo přijížděl od Karlových Varů přes Rybáře po Hlavní ulici (dnešní Závodu míru), viděl hned vpravo první porcelánku Gloria, o něco dále vpravo největší porcelánku Victoria a hned vedle ní malou porcelánku Manka. O kus dál následovala porcelánka Epiag. Kousek od ní, ale po levé straně u mostu přes Rolavu, stála druhá největší továrna Moritz Zdekauer, která vznikla rozšířením původní porcelánky B. Hasslachera na levém břehu. Byla to vůbec první porcelánka ve Staré Roli a říkalo se jí stará. Výroba v ní začala roku 1813 a roku 1930 byla zbourána. V druhé zatáčce nad kostelem na Nejdecké ulici (Závodu míru) byla předposlední továrna Lenhart. Poslední v řadě porcelánek byla pak továrna v Merangasse (Rolavská), která patřila firmě Fritsch & Weidemann. S přibývajícemi porcelánkami ve Staré Roli vznikaly také samostatné malírny porcelánu. Byly roztroušené na celém území obce a stály vždy ve stínu velkých továren. Malírny zaměstnávaly stovky šikovných a kvalifikovaných malířů porcelánu, kteří pečovali o dobrou a uměleckou kvalitu dekorovaného porcelánu, která

po roce 1914 kvůli sériové výrobě značně poklesla. Vedle sedmi porcelánek bylo ve Staré Roli svého času až 37 malíren. Ty nejvýznamnější byly Josef Plass, Josef Siegl, Josef Dutz, Anton Siegl, Emil Fischer. Z malírny Oscar & Gutherz vznikla porcelánka Oepiag, po roce 1918 pod názvem Epiag. Z malírny Charles Ahrenfeldt & Sohn vznikla porcelánka Möschl & Co. Továrnu pak koupili roku 1929 Anton a Ernst Weidl, kteří již vlastnili malírnu. Ti dali továrně název Gloria. Činnost všech malíren ale ukončila druhá světová válka a rokem 1957 zanikla i poslední malírna ve Staré Roli v Nádražní ulici č. 132.

Obyvatel ve Staré Roli přibývalo

Zatímco v roce 1785 stálo ve Staré Roli jen 34 domů, v roce 1840 jich bylo již 70 a po roce 1860 jejich počet překročil stovku. Koncem roku 1874 měla Stará Role 149 domů a na začátku 20. století 284 domů. V roce 1930 bylo vedle 492 obydlených domů také 28 objektů prázdných. Do nových domů se stěhovali noví obyvatelé. V roce 1854 žilo ve Staré Roli jen 525 obyvatel. Do roku 1880 se jejich počet zvýšil na 2029 osob a během dalších deseti let se zvýšil na 3346 obyvatel. Pak už přibývalo stálých obyvatel po tisícičkách. Na konci roku 1900 měla Stará Role 5358 obyvatel, v roce 1910 více než sedm tisíc a při sčítání lidu v roce 1930 se zde hlásilo k trvalému pobytu 7660 osob. Z toho bylo 7551 Němců, 95 Čechů a 14 různých národností. Před II. světovou válkou byla Stará Role vlastně světovou metropolí výroby porcelánu! Rozmach porcelánek změnil ráz města. Přicházeli sem noví řemeslníci a živnostníci a lidé hledali po práci také zábavu a rozptýlení. Vyrostly desítky hostinců. Ve Staré Roli byly tři hotely, 27 hostinců a 3 kavárny. Vysedávalo se zejména v malých jednoduchých lokálech nebo v zahradních hostincích, které byly na Hlavní ulici (dnešní Závodu míru), jako byl Glaser v č. 95, Weidemann v č. 6, nebo v hostinci Allianz – Allianzgasse 130 (Nerudova). Ku-

Pohled na porcelánku Epiag v roce 1909

želky se hrály v hotelu Siegl – Hauptstrasse 1, v restauraci Allianz nebo v hostinci Am Berg – Neudekerstrasse 126 (Závodu míru). Když bylo pěkné počasí, chodilo se také do přírody a do sousedního Mezirolí, Počeren a Nové Role. Na přelomu století vznikaly také různé spolky. Tím hlavním bylo sdružení Arbeiterheim – Dělnický dům, které uspořádalo finanční sbírku na výstavbu vlastního objektu. Stavbou byla pověřena firma Josef Ruhm & Co. z Vejprtu. Stavbyvedoucím byl Ludwig Zerlik z Otročina u Teplé. První zaboření rýče proběhlo v březnu 1912 a stavba byla slavnostně předána 25. prosince 1912 za zvuků úvodních tónů z opery Tannhäuser od Richarda Wagnera. Noviny Volkswille napsaly, že stavba byla postavena přesně podle plánu a během stavby se nestal žádný pracovní úraz. „Dům“, jak se mu lidově říkalo až do roku 1938 a potom až do 1945 měl název Lidový dům, byl po porcelánkách Victoria, Zdekauer a místní škole čtvrtou největší budovou ve Staré Roli (dnes Školní 358). U budovy byl dvůr, další stavba a velká zahrada, ve které se mohly konat různé oslavy. V průběhu let vznikly ve Staré Roli spolky, kluby a sdružení: Dobrovolný hasičský sbor (v roce 1873), Spolek vojenských veteránů (1876), Mužský pěvecký spolek (1880), Německý tělocvičný spolek (1868), Dělnický tělocvičný spolek (1895), Hasičský sbor porcelánky Victoria (1891), Spolek Kasino (1889), Spolek myslivců Svatý Hubert (1913), Spolek pro výstavbu kostela (1889), Pěvecký spolek Přátelství (1894), Pěvecká sekce keramických dělníků (1895), Hudební spolky Harmonie, Lyra a další. Velmi úspěšně si vedly i místní fotbalové kluby, zejména FC Hilaria, založený poprvé roku 1909 a podruhé 1919. Ve Staré Roli bylo v té době pět sportovních hřišť.

Zleva hotel Siegl č. 1, hotel Graser č. 77 – Hauptstrasse (Závodu míru)

Školy ve Staré Roli

V 18. století chodily děti ze Staré Role do školy v Sedlci. Je o tom zmínka např. z roku 1788. V roce 1820 se během zimních měsíců konalo domácí vyučování až do Velikonoc.

Po zprůměrnění Staré Role přibýlo obyvatel, a tak již v roce 1840, kdy žilo v obci 110 školou povinných dětí, uvažovali o stavbě vlastní školy. V roce 1854 byla zřízena nejprve putovní škola (Wanderschule). V tu dobu nebyla k dispozici žádná vlastní školní budova, a tak vyučování probíhalo střídavě v různých selských jizbách a příslušný majitel poskytl učitelé také stravu. Nová školní budova byla postavena v roce 1857 (dnešní Vančurova ulice). Dostala domovní č. 30 po zbouraném starém hostinci (ban Keckn), který stál v dnešní Javorové ulici na místě domu 361. Za nějaký čas první školní budova nestačila, a tak se přistavěla přední jednopatrová část. Dalším pokračováním bylo rozšíření objektu na východní stranu a později přístavba k západní straně a zvýšení celé budovy (dnes Vančurova 83). V roce 1883 byl položen základní kámen k výstavbě měšťanské školy (Školní 310).

Arbeiterheim – Schulgasse 358 (Školní)

Éru prosperujícího městečka přerušila válka

Ve Staré Roli kvetla od poloviny 19. století řemesla i obchod a dobře fungovaly služby. Jen za I. republiky bylo ve Staré Roli 27 hostinců, tři hotely, osm pekáren a tři kavárny. Svě služby tu nabízelo 12 holičů, 14 řezníků, čtyři zlatníci a hodináři, 11 obchodů s konfekcí, dva koňští řezníci, dva knihkupci, byla zde tři květinářství, tři železářství a dvě drogerie. Vedle sebe se užívalo šest stavebních a pokrývačských firem, čtyři uhlíři, pět obchodníků s koženým zbožím a kožešnictví. Ve Staré Roli bylo 16 obuvníků, 6 čalouníků, 17 krejčíků a švadlen, 11 truhlářů, tři vetešníci, čtyři mandly a 23 prodejny potravin. Byly zde dvě majitelky módních salonů, osm hudebníků, dva kováři, dvě vinotéky, 7 trafik, 23 soukromých dopravců a tři opravy aut, 16 registrovaných trhvců a dalších 28 živnostníků. Po dvojnásobné žádosti v letech 1910 a 1922 bylo povýšení Staré Role na město potvrzeno 16. 7. 1926 a oznámeno dekretem ministerstva vnitra z 27. 7. 1926. Stará Role byla městem téměř padesát let. Dnem 1. 1. 1976 se stala součástí Karlových Varů.

Kostel v roce 1919

Významnými stavbami byl kostel, Lidový dům, nová radnice a zámek

Nejvýznamnější stavbou je bezesporu kostel Nanebevstoupení Páně, postavený zásluhou mnoha lidí a sbírkami korunu po koruně. Mít svůj kostel byla pro obec čest. Kostel byl slavnostně vysvěcen 10. října 1909 kardinálem Lvem Skrbenským. Druhou významnou stavbou je nová radnice, kterou tvoří dvojdom č. 386 a 387 (dnes Závodu míru). Stavba se prováděla na místě strženého domu č. 8. Po velkých obtížích byla dokončena během roku 1924. Obecní kanceláře byly do nové budovy přestěhovány 6. 1. 1925. V roce 1928 koupila místní spořitelna polovinu objektu. Třetí z významných staveb je zámek, který na místě zvaném am Leckplatz (dnes Závodu míru č. 88) nechal roku 1862 vybudovat Emanuel Nowotny. Provedením se dům zřetelně odlišoval od tehdejších staveb, což také vysvětluje jeho pojmenování. Zámek je v současné době domov důchodců.

Nová radnice a spořitelna – Hauptstrasse 386 a 387 (Závodu míru) Dnes PČR

Zámek v roce 1908. Dnes domov důchodců

Zajímavé osobnosti

Do galerie lidí, kteří se zapsali do historie Staré Role patří nejen místní podnikatelé, malíři porcelánu a keramici, ale v první řadě ti, kteří obec a město vedli. V letech 1850 až 1945 se ve Staré Roli vystříдалo 17 starostů. Třikrát sem zavítal básník Goethe a projel tudy na koni T. G. Masaryk. K významným osobnostem patřil Benedikt Hasslachner, zakladatel první továrny na kameninu a člověk, který se zasadil o industrializaci obce. Také Johann Behr, řídicí učitel na chlapecké škole, který měl největší zásluhy o výstavbu kostela ve Staré Roli. Byl jmenován čestným občanem obce. Dále významný keramik prof. Waldemar Fritsch, který vytvořil stovky nádherných modelů a plastik pro porcelánový průmysl. Naopak k méně známým obyvatelům, jejichž jméno ale obletělo svět, patřil podnikatel Isidor Straus, spolujednatel exportního obchodu s porcelánem Lewis Straus & Söhne v Londoner Höhe č. 159 a č. 368 (dnes Holečkova ulice). Spolu s manželkou Rosalií Idou se vydali na cestu do sídla rodinné firmy Straus v New Yorku. Byli mezi 1513 pasažéry, kteří zahynuli 15. dubna 1912 při potopení Titaniku. Paní Strausová měla možnost získat místo v záchraně člunu, ale v tragické chvíli odmítla opustit manžela a oba zahynuli. Rodinná pobočka firmy Lewis Straus ve Staré Roli byla po jejich smrti zrušena a objekt prodán. V roce 1913 získala pozemek s budovami společnost Konsum und Sparverein Vorwärts a byla v něm zřízena pekárna a byty. Z posledních let patří ke známým Starorolákům třeba autor fejetonů Rudolf Křesťan nebo autorka knižních ilustrací Monika Tobischová.

Rosalie Ida Straus (63) a Isidor Straus (67), oběti z Titaniku

Autoři: Antonín Foglar, Jaroslav Fikar
Foto a dokumenty vybrány ze soukromého archivu Antonína Foglara a jeho připravované knihy o historii Staré Role.